

Бугунги кунда Хива Огахий орзу қилгандек обод, гўзал масканга айланди. Истиқлол йилларида шаҳардаги мадрасас ва миноралар янгидан сайдал топиб, узуб бололаримиз руҳи покларини феруза гумбазлар узра кўкларга кўтариб, ардоклаб туриби.

Хиванинг Дешон кальясси дарвозасидан чиқиб, эски Кўшкпурк йўлига қараб 7-8 чакридан юрсангиз, чам томонда ястаниб ётган Кўйт кишилгини кўрасиз. Кишкпурк йўлидан сал узоқлашсанги кўз оддингида ўз ўрнида кайтадан тикилган Огахий ховлиси намоён булади. Унинг олдидаги 200 йилга чиникор умр кўрган, Огахий сўйиб газалларидаги кўйлаган бобоқлон тут дарахти яшнаб туриби.

Тонг эрмас, Огахий, файзи илоҳига анис ўлса, Ки, ул бордури насаб ича буродарозада Мунис.

Афсуски, Огахий авлоди — мираблар шаҳараси хакида етари мавзулотларга эга эмасмиз. Чунки ҳануздага унинг тарихий асарлари тўлалигича хотиби этилмаган.

Огахийшунос олим Субуют Долимов 20 йилдан ортиқ умри-

Огахий таваллудининг 200 ўчилиги

ни олиб кирсин. Буни кўриб ҳайрат юзидан никобини олиб хайрон боқсинг, сухандонлар шохи эса, лол қолсин", дейди.

Тахайой узоридин олиб нижоб, Суҳан шоҳидин алайхин бехижоб. Лейни аҳли сўз ичра маистона сўз, Табият писанду дилорона сўз.

Муҳаммад Ризо Эрниёзбек ўғли ўзига Огахий тахаллусини ташлар экан, унга умрбод содик қолди. У

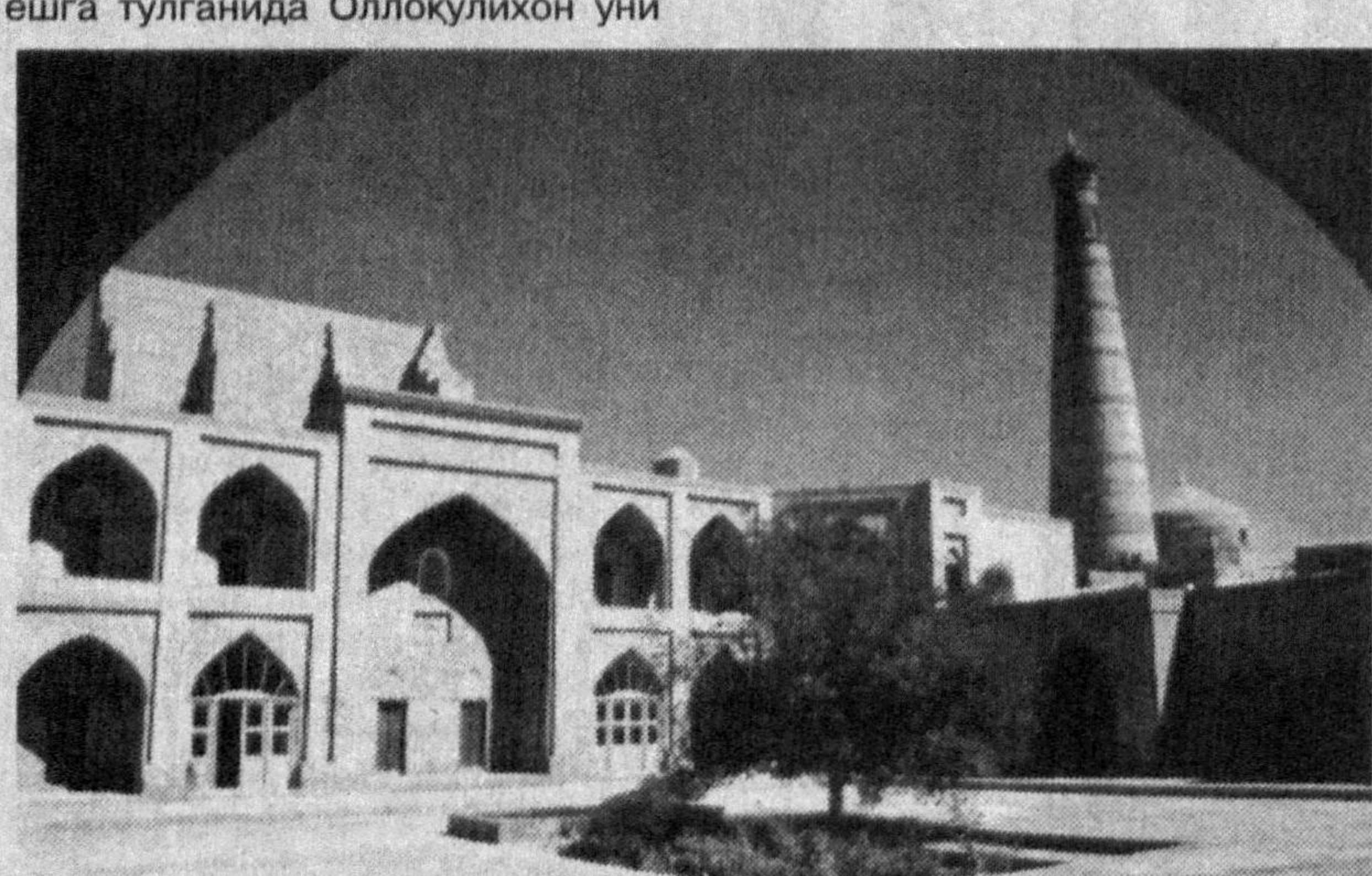
Муҳаммад Шариф Тарроҳ кўчирганини айтган эди. Уша биринчина нусха чор Россияси кўшилнари Хиван босиб олганда Англияга олиб кетилган. «Тавъизул ошиқнинг она-юртнинг нақадар соз, гўзал маскан экланигини шоҳир бир туркум шеърида шундай тасвирлайдики, ўқиб ҳайратда тушамиш. Бундан 200 йил илгари мавжуд бўлган дарёлар, қалъалар, кавмлар, ўрмонлар, кишкпоклар, шўролар даврида қириб битирилган турли-туман кушлар, шаҳондон дунёси, ўқибти юборилган болгар, мадраса ва маскидлар ҳақида ўқиб ҳаётла гўчаммиз. Айниска, ҳақонинг аллақочон унтиб юборилган рамазон айтиш, турли маросимлар, пойта, саёҳат ва қизиқарли ўйинлари, қадимий қўшиллари, антика созлар туркуми ҳақида ўқиб аҳдадорлик шаҳтида, ақлу зековати билан фархланамиз.

Огахий тинимисиз ижодий меҳнат килиб, ўз замонасида талантли шоир, уста таржимон, итириф мурарих (тархиси) олим сифатидан шуҳрат қозонди. У бизга 20 миннинг мисрадан зиёд шеърини ўз ичига олган улак мөрсод колдири, шарқ мумтоз адабиёти ва маданиятининг йигирмага яхин на-муналарини ўзбек тилига насрда ва назмда таржими килиб, адабиётимиз жаҳон адабиёти дуродларни билан бойитди.

Афсуски, Огахий шоир ба олтинг мероси ҳануз ўз тадқиқотчилари, ношиларини кутмокда. Унинг тарихий асарлари ҳозирга тўлалигича нашр этилмаган. Ўрта Осиё ҳақларда тарихига доир бу асарлардан атиғи бер неча парчалар чоп этилган, холос.

Огахий тарихий асарларида 1859-йилларда ёрол денигизда пайдо бўлган чор ҳуқумати айғончалининг чорагида ўзбек юнусларни мустамлакчилардан огох этган эди. Уша машумъ 1873 йилнинг 26-28 май кунлари генерал Кауфман амрияси Хивани ўқса тутганда, Кодирберган отанинг хикоя килишича, Огахий Ичон қалъанинг бочга дарвазаси, амакиҷчаларни Абдуқодир мирроблар Дешон къалъанинг Урган дарвазаси ҳимоясига турганлар. Огахий 29 май куни эрталаб чор қўшилнarinин Хивага гелибонга кириб келадиганини ўз кўзи билан кўрган. Жасадлар калашиб кетган Хива қўчаларини, бомбардимон этилган ота кишлоги Кўйт ва вайрон бўлган бошқа кишлопларни кўриб, шоҳи каттиқ изтироб чекади, хасталаниб ётиб қолади. Орадан бир йил ўтар-утмас вафот этиди. Бу ҳақда Баёний «Шажаралар Ҳоразмийхий» асаридаги ўзбек шуңдай ёзди:

Мулку миллиатда эмни ўлса
агар оғоҳлар,
Икки олам обруйин ҳосил
этказ шоҳлар.

амакиси шоир Мунис ўрнига мираблик тайналайди. Бирок, 1845 йили отдан йикилиб, обиги сингаг, у ўз ихтиёри билин ба мансабдан иштеба беради.

Орадан тўрт йил ўтгач, 1855-1856 йилларда Огахийни ўз холига кўймаси, шоир ёшлигидаги ўз олдига жуда катта мақсад — сўз мулкунинг соҳибкорини бўлиш орусларни кўйганини кўрамиз. У «Соқиға хитоб» маснавийисида бу жада шундай ёзди:

Жадд этиб эмди ҳавас бандидин
озод ўлоли,
Дайр пирнга бориб толиби
иршод ўлоли.

Огахий поэзияси билан танишар эканмиз, шоир ёшлигидаги ўз олдига жуда катта мақсад — сўз мулкунинг соҳибкорини бўлиш орусларни кўйганини кўрамиз. У «Соқиға хитоб» маснавийисида бу жада шундай ёзди:

Манга ул жомни айлаб, қарам тут,
Лабоблар он дам-бадам тут...

Думоним наъти бирла айланбон маст,
Суҳан аҳли аро бўлиб забардаст.
Маоний арасси ичра урбум ком,
Чекиб тил тайинин кўргузмай ором.
Аён айлай русуми паҳлавонин,
Кўлай сўз мулкуда соҳибкоринг.

«Маоний арасси» — бу сўз сакнуси, нотиклар минбари, шоирлар мушоширлари, тафқуллар жангиди. Огахий талқинидаги маоний арасси маънолар дунёси, осмон мавзудида, олам бепоёнлигидаги сўнининг тутган бокий ўрнидид.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. Унинг «Сўз», «Каламга хитоб», «Коғоз», «Гавҳар сўз», «Огахий», ол мони мулкунини каби ғазаллари шеъриятида маъно ва мазмун устуворлигини кўрсатади.

Шоир ҳаётбахси фориша жонибизни ўз ижодининг пайдевори эканлигини тақорор айтади. У

